

Role žen a mužů v rodině

Technické parametry

Výzkum:	Naše společnost 2002
Otázky:	OV.31, OV.32, OV.33, OV.34, OV.35
Termín terénního šetření:	7. - 14. 4. 2003
Počet respondentů:	1067
Reprezentativita:	obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let
Výběr respondentů:	kvótní výběr
Zveřejněno dne:	21. května 2003
Kód tiskové informace:	OV30521
Zpracoval:	Jan Červenka

Dubnový výzkum CVVM se kromě jiného věnoval problematice rodiny a zejména pak rolím mužů a žen, pokud jde o péči o děti a o rozhodování o důležitých věcech.

Všem dotázaným jsme položili otázky, které se týkaly péče rodičů o děti jednak v rodině rodičů respondenta¹ a jednak rodině samotného respondenta,² pokud tento má vlastní děti.

Tabulka 1: Péče o dítě – rodiny respondentů majících nezaopatřené děti

	matka	otec	kdo z nich má čas	oba společně	někdo jiný	nikdo
hraní si	35	7	37	17	2	2
četba pohádek	56	6	19	9	1	9
povídání si	29	4	33	33	0	1
učení	48	8	21	10	2	11
čas na dítě	35	2	32	29	2	0
výlety, sport	10	15	13	56	2	4
kino, divadlo	23	5	15	29	6	22
zájmové kroužky	25	6	14	9	5	41
návštěvy lékaře	70	4	15	7	0	4
péče v nemoci	75	2	11	3	4	5
tresty	14	16	10	43	0	17
kupování dárků	19	2	8	70	0	1
rozhodování o studiu, profesi	10	3	3	63	0	21

procenta v řádku

¹ Otázka: Kdo si s Vámi, když jste byl malý, většinou hrál, četl vám pohádky, povídal si s Vámi, učil se s Vámi, měl na Vás čas, když jste potřeboval, bral Vás na výlety a sportoval s Vámi, chodil s Vámi do kina či do divadla, vodil Vás na zájmové kroužky, chodil s Vámi k lékaři, byl s Vámi doma během nemoci, trestal Vás, kupoval Vám dárky, rozhodoval o Vašem budoucím studiu, případně povolání?

² Otázka: Kdo si ve Vaší vlastní rodině s dítětem či dětmi většinou hraje, čte pohádky, povídá si nimi, učí se s nimi, má na ně čas, když potřebují, bere je na výlety a sportuje s nimi, chodí s nimi do kina či do divadla, vodí je na zájmové kroužky, chodí s nimi k lékaři, je s nimi doma během nemoci, trestá je, kupuje jim dárky, rozhoduje o budoucím studiu, případně povolání?

Tabulka 2: **Péče o dítě - rodiny respondentů majících děti**

	matka	otec	kdo z nich má čas	oba společně	někdo jiný	nikdo
hraní si	36	6	34	17	1	6
četba pohádek	56	6	18	9	1	10
povídání si	31	4	32	29	0	4
učení	46	11	19	11	2	11
čas na dítě	34	3	30	28	1	4
výlety, sport	10	16	13	50	3	8
kino, divadlo	21	5	15	30	5	24
zájmové kroužky	25	7	14	8	5	41
návštěvy lékaře	74	3	12	4	0	7
péče v nemoci	77	2	9	2	3	7
tresty	16	17	8	41	0	18
kupování dárků	20	2	9	66	0	3
rozhodování o studiu, profesi	10	4	3	65	0	18

procenta v řádku

Tabulka 3: **Péče o dítě – rodiny rodičů respondenta**

	matka	otec	kdo z nich měl čas	oba společně	někdo jiný	nikdo
hraní si	36	6	30	13	10	5
četba pohádek	54	7	16	8	10	5
povídání si	36	6	29	23	5	1
učení	39	16	17	8	4	16
čas na dítě	35	5	26	22	8	4
výlety, sport	7	20	11	39	7	16
kino, divadlo	16	6	14	25	11	28
zájmové kroužky	20	5	12	6	7	50
návštěvy lékaře	82	3	8	4	2	1
péče v nemoci	81	1	6	3	7	2
tresty	22	30	6	32	1	9
kupování dárků	21	3	7	65	2	2
rozhodování o studiu, profesi	12	14	2	53	2	17

procenta v řádku

Tabulka 4: **Péče o děti v současných rodinách a v rodinách předchozí generace**

	rodiny populace s nezaopatřenými dětmi			rodiny současné populace			rodiny rodičů současné populace		
	matka	otec	oba	matka	otec	oba	matka	otec	oba
hraní si	35	7	54	36	6	51	36	6	43
četba pohádek	56	6	28	56	6	27	54	7	24
povídání si	29	4	66	31	4	61	36	6	52
učení	48	8	31	46	11	30	39	16	25
čas na dítě	35	2	61	34	3	58	35	5	48
výlety, sport	10	15	69	10	16	63	7	20	50
kino, divadlo	23	5	44	21	5	45	16	6	39
zájmové kroužky	25	6	23	25	7	22	20	5	18
návštěvy lékaře	70	4	22	74	3	16	82	3	12
péče v nemoci	75	2	14	77	2	11	81	1	9
tresty	14	16	53	16	17	49	22	30	38
kupování dárků	19	2	78	20	2	75	21	3	72
rozhodování o studiu, profesi	10	3	66	10	4	68	12	14	55

Pozn.: Procenta v řádku; dopočet do 100 % tvoří odpovědi „někdo jiný“ a „nikdo“, údaj „oba“ zahrnuje jak společnou činnost, tak i střídání v závislosti na čase.

Výsledky šetření ukazují, že pokud v rodině ve vztahu k dítěti převažuje v některé ze zkoumaných činností role jednoho z rodičů, bývá to většinou matka, kdo se v daném ohledu více věnuje dítěti či dětem. Platí to pro současné rodiny s nezaopatřenými dětmi (viz tabulka 1) nebo dětmi vůbec (viz tabulka 2) a platilo to i v rodinách, ve kterých současná dospělá populace vyrůstala (viz tabulka 3).

Existují ovšem i výjimky. Jednu tvoří poněkud specifická oblast sportování a výletů, kde je dominantní role otců poněkud častější než dominantní role matek, což platí pro vlastní rodiny respondentů a ještě více to platilo v rodinách jejich rodičů. Další výjimku pak tvoří trestání dětí s tím, že i zde je „exekutorem“ spíše otec než matka, i když rozdíl mezi nimi se v rodinách samotných respondentů prakticky setřel, ačkoli o „generaci dříve“ byl dosti zřetelný. V rodinách rodičů současných respondentů měli otcové oproti matkám nepatrně silnější vliv i na rozhodování o studiu a případně výběru povolání dětí, zatímco ve vlastních rodinách respondentů, pokud má někdo hlavní slovo, je to i v tomto směru spíše matka.

V řadě činností v rámci péče o děti je ovšem nejčastější to, že se oba rodiče na nich podílejí společně nebo že se střídají v závislosti na tom, kdo má momentálně čas, přičemž obecně ve větší či menší míře platí, že spolupodílení se obou rodičů na jednotlivých činnostech v rámci péče o děti je ve vlastních rodinách respondentů vyšší, než bylo v rodinách jejich rodičů, což je nejpřehledněji patrné z tabulky 4.

Samotné matky jednoznačně dominují jako hlavní aktér péče o děti v rámci rodiny, pokud jde o péči o nemocné děti a o návštěvy u lékaře, ale např. i při čtení pohádek a také při učení. Za pozornost v případě učení se s dětmi stojí skutečnost, že úloha matek v rodinách respondentů je výrazně vyšší než byla v rodinách jejich rodičů, což pravděpodobně nepřímo odráží vzdělanostní expanzi žen v průběhu minulých desetiletí.

Vcelku zajímavou je i skutečnost, že se výsledky v případě rodiny rodičů ukazují prakticky u všech činností vyšší podíl odpovědí „někdo jiný“. To nemusí ani tak nesouviset s nějakými výraznými proměnami v čase z hlediska péče o děti v rámci rodiny, jako spíše s tím, že se vzájemně poněkud liší perspektiva dětí od perspektivy rodičů, a to i ve vzpomínkách v dospělém věku. Z pohledu dětí často mohou hrát mnohem výraznější roli třeba prarodiče nebo jiní příbuzní, popřípadě i sousedé apod.

Podrobnější analýza ukázala, že se v některých činnostech statisticky významně liší pohled dotázaných mužů od dotázaných žen. Ženy, pokud jde o jejich vlastní rodiny, přitom obvykle častěji zdůrazňují vlastní roli, zatímco muži kromě toho obvykle častěji uvádějí vzájemné spolupodílení se obou partnerů.

Dále jsme se všech dotázaných zeptali, kdo v rodině jejich rodičů a kdo v jejich vlastní rodině činí důležitá rozhodnutí.³

Tabulka 5: **Důležitá rozhodnutí v rodině**

	v rodině rodičů	v rodině respondenta ⁴
otec/muž	32	12
matka/žena	18	12
oba společně	50	76

Pozn.: Procenta ve sloupcích; bez odpovědí „netýká se“ a „neví“.

³ Otázka: „Kdo většinou dělal důležitá rozhodnutí (ohledně peněz, velkých výdajů, způsobů trávení dovolené apod.) v rodině Vašich rodičů? A kdo je dělá ve Vaší rodině?“

⁴ Odpovědi respondentů, kteří žijí se stálým partnerem v sezdaném či nesezdaném svazku.

Výsledky v tabulce 5 ukazují, že jak v rodinách respondentů, tak v rodinách jejich rodičů důležitá rozhodnutí činí oba partneři společně. Podíl společného rozhodování se přitom v porovnání s předchozí generací velmi výrazně zvýšil, a to na úkor individuálního rozhodování mužů i žen. V rodinách rodičů měli zřetelně častěji hlavní slovo muži, zatímco v rodinách samotných respondentů je vliv obou pohlaví zcela vyrovnaný.

V odpovědích jsme přitom nezaznamenali z hlediska pohlaví žádný signifikantní rozdíl. Podrobnější analýza ovšem ukázala existenci rozdílů z hlediska věku, když ve skupině respondentů od 45 do 59 let jsme zaregistrovali výrazně zvýšený podíl individuálního vlivu žen (21 % oproti 8 % mužů), zatímco v nejstarší části populace (nad 60 let) to jsou spíše muži (18 %) než ženy (5 %), kdo činí zásadní rozhodnutí, pokud je partneři nedělají společně.

Další otázky se týkaly toho, kdo v rodině rodičů respondenta⁵ a kdo jeho vlastní rodině⁶ obstarával či obstarává běžný provoz domácnosti. Odpovědi dotázaných zachycuje tabulka 6.

Tabulka 6: **Starost o běžný provoz domácnosti**

	v rodině rodičů	v rodině respondenta ⁷
pouze matka/žena	32	15
převážně matka/žena	52	43
rozdělení činností mezi partnery	8	25
nutnou práci dělá ten z partnerů, který má čas	7	15
převážně otec/muž	1	1
pouze otec/muž	0	1

Pozn.: Procenta ve sloupci; bez odpovědí „netýká se“ a „neví“.

Výsledky šetření ukazují, že i když i v současných rodinách je starost o běžný provoz domácnosti spíše na ženách, v porovnání se situací v rodinách rodičů reprezentativního vzorku naší populace, kde prakticky třetinu tvořily domácnosti, v nichž běžný chod byl pouze starostí žen, a v další polovině pak ženy měly na starosti převážnou část činností spojených s provozem domácnosti, se situace výrazně posunula směrem k většímu zapojení mužů v rámci dohodnuté dělby činností nebo formou zastupování partnerky v případech, kdy to vyžadují okolnosti.

Podrobnější analýza ukázala, že se v tomto směru opět poněkud liší odpovědi žen od odpovědí mužů s tím, že ženy výrazně častěji tvrdily, že starost o jejich vlastní domácnost je pouze na nich samotných (21 %, zatímco jen 8 % mužů uvedlo, že starost o běžný chod domácnosti je starostí pouze jejich partnerek). Z výsledků šetření rovněž vyplynulo, že existuje poměrně výrazný rozdíl mezi domácnostmi manželských párů a mezi domácnostmi nesezdaných párů, jak ukazuje tabulka 7. V domácnostech rozvedených nebo ovdovělých lidí, kteří v současnosti žijí se stálým partnerem, je starost o běžný provoz domácnosti mnohem častěji výlučnou starostí partnerky, zatímco jednoznačně

⁵ Otázka: „Kdo měl na starosti zajišťování běžného provozu domácnosti (denní nákupy, každodenní úklid, vaření, denní péče o děti apod.) v rodině Vašich rodičů? Pouze matka, převážně matka, rodiče měli rozdělené, co kdo z nich měl udělat, nutnou práci v rodině vykonal rodič, který měl čas, převážně otec, pouze otec?“

⁶ Otázka: „A kdo to má na starosti ve Vaší rodině? Pouze žena, převážně žena, máte rozdělené, co kdo má denně udělat, práci dělá ten, kdo má čas, převážně muž, pouze muž?“

⁷ Odpovědi respondentů, kteří žijí se stálým partnerem v sezdaném či nesezdaném svazku.

nižší je podíl domácností, kde mají oba partneři rozdělené úkoly nebo kde se o jednotlivé činnosti starají podle toho, kdo má momentálně čas. V případě svobodných párů je podíl domácností, kde je chod domácnosti výlučnou nebo převážnou starostí partnerky relativně nižší, přičemž mnohem častěji než u jiných zde chod domácnosti ad hoc obstarává ten, kdo má čas.

Tabulka 7: **Starost o běžný chod domácnosti podle stavu respondenta**

	sezdání	svobodní	rozvedení	ovdovělí
pouze žena	10	12	44	34
převážně žena	45	30	39	48
rozdělení činností mezi partnery	29	19	10	5
nutnou práci dělá ten z partnerů, který má čas	15	34	3	10
převážně či pouze muž	1	5	4	3

Pozn.: Procenta ve sloupci; bez odpovědí „netýká se“ a „neví“.

Kromě samotných rolí mužů a žen v rodině, ať už se jednalo o vlastní rodinu nebo o rodinu rodičů, šetření zkoumalo i to, jakým způsobem současná populace vnímá své mužské rodiče.⁸

Tabulka 8: **Vlastnosti otců**

I. PÓL	1	2	2	3	5	II. PÓL
mírný	13	20	28	26	13	přísný
vřelý	11	29	40	16	4	chladný
kamarádský	22	33	31	11	3	nekamarádský
klidný	19	34	30	13	4	agresivní
měl pochopení	20	35	29	13	3	neměl pochopení
komunikativní	20	35	28	13	4	nekomunikativní
projevoval zájem	27	35	27	7	4	byl lhostejný

Pozn.: Procenta v řádku.

Z výsledků šetření lze soudit, že z pohledu současné populace ve vztahu k otcům převládají pozitivní pocity. Většina dotázaných se přiklonila k tomu, že jejich otec o ně projevoval zájem, že byl komunikativní, kamarádský, chápající, klidný a vřelý, i když dvě pětiny respondentů se zároveň s tím přiklonily k tomu, že jejich otec byl ve vztahu k nim přísný.

Podrobnější zkoumání výsledků ukázalo, že mírně vřelejší vztah ke svým otcům mají ženy, které je v porovnání s muži hodnotily nejen jako méně přísné, ale i jako vřelejší, kamarádštější a komunikativnější. Jako kamarádštější hodnotí své otce poněkud častěji lidé do věku 30 let, jako přísnější je naopak vnímají lidé starší 60 let.

⁸ Otázka: „Ke kterému z pólů následujících stupnic byste se přiklonil, kdybyste měl posoudit vlastnosti Vašeho otce? Byl spíše...?“ (Dále viz tabulka 8)